

Kā mantojumu izmantot attīstībai

2019. gada 13. decembrī Izglītības un zinātnes ministrijā (IZM) kā valsts pētījumu programmu (VPP) *“Latvijas mantojums un nākotnes izaicinājumi valsts ilgtspējai”* administrējošajā institūcijā notika šīs VPP visu 5 projektu, tajā skaitā Latvijas Zinātņu akadēmijas (LZA) īstenotā projekta **INTERFRAME-LV**, darba sanāksme. Tajā projektu vadītāji sniedza pārskatu par pirmajā gadā paveikto un iezīmēja tālākās atsevišķo projektu sadarbības iespējas, t. sk. kopējas monogrāfijas izveidi un izdošanu VPP realizācijas laikā (2019–2021). Sanāksmi vadīja IZM Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departamenta vecākā eksperte zinātnes politikas plānošanas jomā Lana Frančeska Dreimane.

Starpdisciplināra VPP sociālajās un humanitārajās zinātnēs: modeļu definēšana atbildīgas pilsoniskās sabiedrības veidošanai un ietekmei uz valsts attīstību un ilgtspēju

Akadēmiķe Baiba Rivža prezentēja LZA īstenoto projektu *„Latvijas valsts un sabiedrības izaicinājumi un risinājumi starptautiskā kontekstā – INTERFRAME-LV”* (sadarbības partneri Latvijas Lauksaimniecības universitāte (LLU) – pētniecības pamatvirziens uzņēmējdarbības digitalizācija; Latvijas Universitāte (LU) – sabiedrības radikalizācijas ekonomiskās sekas; Agroresursu un ekonomikas institūts (AREI) – klimata pārmaiņu ierobežošana un adaptācija klimata pārmaiņām; Rīgas Stradiņa universitāte (RSU) – personības un sociālo struktūru faktoru ietekme uz rīcībspēju un uzskatiem par drošību. Kopumā tā ir strukturālo pārmaiņu procesu analīze un prognoze pasaulē, Eiropas Savienībā, Baltijas valstīs un padziļināti Latvijas tautsaimniecības un sabiedrības sistēmā.

Par INTERFRAME-LV pētījumiem ir sniegti jau 76 ziņojumi vietējās un starptautiskās konferencēs, ir publicēti un iesniegti 62 zinātniskie raksti, t. sk. vairāk nekā 10 datu bāzēs SCOPUS un Web of Science indeksētos izdevumos, tapšanas stadijā ir 5 doktora promocijas darbi. Notiek dalība starptautiskajos projektos (“Vērtspapīru tirgus attīstības iespējas Baltijas valstīs”, “Meta klasteris Japānas tūrisma tirgus piesaistei”) un ir iesniegti jauni pieteikumi starptautiskajos projektos (“Apvārsnis 2020” projekts par lauku attīstību; ES lauksaimniecības veicināšanas politikas novērtējums – iekšējie un trešo valstu tirgi u.c.).

Projektos ir jābūt arī šādiem zinātniskajiem un akadēmiskajiem rezultātiem. Nereti zinātnes uztvere un izpratne, sabiedrībā kopumā un arī varas līmenī, ir šauri merkantila jeb komerciāli tirdznieciska – cik naudas kāds pētījums vai izgudrojums dos jau rīt. Zināšanu pārnese un komercializācija, protams, ir ļoti svarīga zinātnes daļa, bet tai ir arī citas tikpat nozīmīgas funkcijas – cilvēkresursu jeb zinātnes darbinieku veidošana, iesaiste starptautiskos projektos un procesos, zinātniski pamatotu atziņu bāzes radīšana zinātniski pamatotu lēmumu pieņemšanai ikvienā jomā, proti, rīcībpolitikas ietekme. Sanāksmē izskanēja viedoklis, ka gan lēmējvarā, gan izpildvarā joprojām dominē politiski, nevis zinātniski pamatoti lēmumi.

Rezultātu popularizēšana un rīcībpolitikas ietekme gan izpratnes par zinātņi un tās nozīmi maiņai, gan pārejas no politiskiem uz zinātniski pamatotiem lēmumiem sekmēšanai tāpēc ir viens no visās VPP un katra projekta uzdevumiem. Baiba Rivža piedalījās jaunā Nacionālā

Attīstības plāna (NAP 2027) ekspertu grupā, paužot viedokli, ka zinātnei jābūt visu attīstības jomu un nozaru pamatā. Daudz par projekta rezultātiem ir stāstīts un rakstīts masu medijos.

Dr. geogr. Zaiga Krišjāne sniedza pārskatu par to, kā norit projekts „Ilgspējīgas un saliedētas Latvijas sabiedrības attīstība: risinājumi demogrāfijas un migrācijas izaicinājumiem”, *DemoMig* (īsteno LU sadarbībā ar LLU un Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmiju (RTA)), uzsverot līdzās zinātniskajiem rezultātiem (15 zinātniskie raksti augstas citējamības u.c. izdevumos, 4 sekmīgi maģistra darbi, 30 ziņojumi starptautiskās un vietējās konferencēs) arī zinātnes komunikācijas jeb “zinātnes integrācijas diplomātijas” veidošanu, sadarbību ar nozari, nozaru ministriju pārstāvjiem un ieguldījumu rīcībpolitikas plānošanā. Izmantotas arī tādas darba formas kā reģionālās ideju darbnīcas (5), populārzinātniskās lekcijas, vasaras skola, informācija sociālās saziņas tīmekļa vietnēs – visvairāk *Facebook*.

Pārējie 3 VPP projekti ir īpaši vērsti uz kultūrvēsturiskajā mantojumā saņemtās zināšanu bāzes izpēti, paplašināšanu un tajā atrodamo likumsakarību sasaisti ar nākotnes attīstību, sevišķi valsts drošības, pilsoniskās un iekļaujošās sabiedrības, etnisko un sociālo grupu lomas aspektā.

Dr. hist. Vija Daukšte iepazīstināja ar projektu „Dokumentārā mantojuma izpētes nozīme, veidojot sinerģijas starp pētniecību un sabiedrību” (īsteno Latvijas Nacionālā bibliotēka (LNB) sadarbībā ar Vidzemes Augstskolu). Galvenais ir LNB bagāto fondos guļošo resursu padarīšana par redzamiem un dzirdamiem, t. sk., lai tie tiktu izmantoti tālākajā pētniecībā, kā arī, lai tos varētu iepazīt un uztvert plašāka sabiedrība.

Sava auditorija ir jau izveidojusies tādai aktivitātei kā “Letonikas lasījumi”, piemēram, “Asja Lācis. Avangarda inženiere” un vienlaikus izstāde par pasaulē ar šādu vārdu pazīstamo latviešu režisori, aktrisi, pedagoģi Annu Lāci. Izstāde “Neredzamā bibliotēka” dod ieskatu kādreizējo Latvijas muižu bibliotēku krājumos, privātajās bibliotēkās, ir izveidots katalogs, kā arī buklets par materiāliem skolēniem. Tiek turpināta hernhūtisma jeb Brāļu draudžu rokrakstu kolekcijas digitalizācija – šī 18. gadsimtā no Vācijas uz Vidzemi atceļojusī kustība tiek uzskatīta par pirmo nācijas atmodu, kā arī dod neaizstājamu liecību par latviešu zemnieku dzīvi. Vija Daukšte pievērta uzmanību tādai problēmai kā cilvēkresursu trūkums seno vācisko rokrakstu, kuros ir Latvijas kultūrizglītības un tautsaimniecības vēsture, atšifrēšanai un jaunas vērtīgas informācijas iegūšanai.

Dr. hist. Guntis Zemītis prezentēja paveikto projektā „Indivīda, sabiedrības un valsts mijiedarbība kopējā Latvijas vēstures procesā: vērtību konflikti un kopīgu vērtību veidošanās vēsturiskos lūzumu punktus” (īsteno Latvijas Universitāte sadarbībā ar Daugavpils Universitāti). Ir jau izveidoti 2 rakstu krājumi, daudz zinātnisko publikāciju; notikusi dalība vairāk nekā 30 konferencēs; veikti lauka pētījumi par katoļu dievnamu tekstilijām, par izglītības iegūšanu staļinisma laikā, par starpetnisko komunikāciju; notikušas izstādes, piemēram, par ebrejiem Latgalē; rīkoti pasākumi, piemēram, par pēckara bruņoto pretošanos Baltijas valstīs un Polijā un cīņu par brīvību.

Zīmīgs ir izdoto Latvijas vēsturnieku II kongresa materiālu krājuma nosaukums “Vēstures zinātne Latvijā – 27 gadi pēc neatkarības atjaunošanas. Joprojām krustcelēs?”, kas norāda uz iespējamām pārmaiņām vēstures izpētes tradīcijās, metodoloģijas attīstību pašā zinātnē. Katrā ziņā zinātniskie pētījumi vēsturē ir ļoti nozīmīgi Latvijas drošības aspektā – tie parāda, ka pie dažādām valstiskām kolīzijām lielākoties noveduši iekšējie procesi, nevis ārējās ietekmes.

Dr. hist. Gatis Krūmiņš projekta „Vērtības darbībā: atbildīgas, drošas un izglītotas pilsoniskās sabiedrības attīstība ar pētniecību un rīcības modeļu izstrādes palīdzību” (īsteno ViA sadarbībā ar RSU) realizācijā izcēla pilsoniskās sabiedrības stiprināšanu ar jaunām politiskām pieejām un šo jauno rīcības modeļu izstrādi, turklāt stratēģiskajai komunikācijai un integrācijai jānotiek 3 līmeņos – reģionālajā (lokālajā), nacionālajā un pārnacionālajā (eiropeiskajā). Decembra sākumā ViA notika Ziemeļvalstu starpkultūru komunikācijas tīkla konference, apmēram 40 pasaules zinātniekiem dodot iespēju iepazīt Latvijas kultūru un vēsturi.

Saistībā ar Neatkarības deklarācijas pieņemšanu 1990. gada 4. maijā un šī notikuma 30. gadadienu 2020. gada 4. maijā tiks izdota monogrāfija “Latvijas valsts dibinātāji un atjaunotāji”. Projekta noslēgumā iecerēta starptautiska konference un krājuma Latvijas valsts atjaunošanas starptautiskās atzišanas kontekstā atvēršana. Notiek aktīva informācijas izplatīšana medijos, dokumentāli raidījumi skatāmi *Youtube* kanālā.

VPP projektu tālākā sadarbība

Lai līdzās zinātniskajiem un akadēmiskajiem ieguvumiem nonāktu arī līdz rīcībpolitikā nodēriem un izmantojamiem scenārijiem un modeļiem, atlikušajos 2 VPP “Latvijas mantojums un nākotnes izaicinājumi valsts ilgtspējai” īstenošanas gados atsevišķo 5 projektu dalībniekiem aktīvi jāsadarbības. Vidusposma rezultātu izvērtēšanai 2020. gada pavasarī paredzēta kopīga konference, kā arī zinātnieki ir aicināti savstarpēji piedalīties atsevišķo projektu konferencēs un citos pasākumos.

Sevi attaisnojuši aktivitāte ir reģionālie forumi, kuros ir ne vien iespēja dalīties ar pētījumu rezultātiem, bet arī iegūt atgriezenisko saiti par konkrētām nostādņēm, uzklaustīt jaunus viedokļus. Tas ir nākamo gadu uzdevums. Tāpat kā VPP kopīgas monogrāfijas veidošana un izdošana.

Sagatavoja **Ausma Mukāne**

